

СОКОЛЁНОК

3/2017

май-июнь

Кару

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Вуч четин я сифте кам,
Жезва бицлек татабар.
Пагъливандиз адаз къван
Гузвач жеди азабар.
Кичле жемир, чи шараг,
Вал дидедин гъил ала,
Ви хъвер – хзандин шараб,
Вал чи фадлай вил алай.
Къарагънава и дуйня
Вун къабулиз кIвачерал.
Гуйгъуьна – хийир-дуьа –
Къачу камар экверал!

Майрудин Бабаханов

Лувар квай келитаяр

Аллагъди аялар арадал гъизва, муаллимди – инсанар.

Игитдин тӀвар хцел жеда,
Ажудан тӀвар вичел...

Мискъидаз девлет жеда, игитдиз – гуьмбет.

Вири къизилгуьллер алай варарал цацар ала,
Амма вири цацар алай валарал къизилгуьллер алач.

Инсандик гъикъван аялвал куматӀа, гъакъван
инсанвални кума.

КӀвачер муркӀадилай цӀуьд-гъуьнда, кьил
– тарифдилай.

Ахмакъвилин вацӀалай анжах
акъулдин луйткъеда аваз элячӀиз
жеда.

Жуван аялар вири инсанриз кӀан
жеда, чарадан аялар – халис
инсанриз.

Вири дуьз къалурзавай
гуьзгуьдинни са пад лацуди
ятӀа, муькуь пад чӀулав я.

Чехи дапӀарни гъвечи
куьлегал ахъайда.

ВацӀариз, кьил дагъда
аватӀани, гуьл арандай
жагъида.

Мугъмандихъай кичӀе
хьун душмандихъай кичӀе
хьунилайни агъуз кар я.

Инсанри чими хъайила перемар
хтӀунда, тарари мекъи хъайила.

* * *

Кјула пар авайдаз хур экъисун четин я.
* * *

Инсандинни анардин тарари гъуьжетналди,
я анардин тар къакъан жедач, я чинардин
тарцел анарар жедач.
* * *

Дуьз хелни, анжах патахъ чмемерук
галайла, яракъ я.
* * *

Мумкинвални, къуьзуь хъана рекъидай,
Аламат я, къиле ацакъ тийидай:
Тек са рекъяй къвезва чун и дуьньядиз,
Агъзур рекъер ава инай хъфидай.
* * *

Кимелай, къуьзуьбур атайла, жегъилар
хъфида,
Уьмуьрдай, жегъилар атайла – къуьзуьбур.
* * *

Гатфарикай виридалай хъсан шиир зулу
кхъизва.
* * *

Аллагъдиз вири аквазва,
Халкъди вири рикел хуьзва.
* * *

Санани садрани гужлубур
Хъайид туш садазни буржлубур.
* * *

Вилик рагъ квайдан
Къулухъ серин жеда.

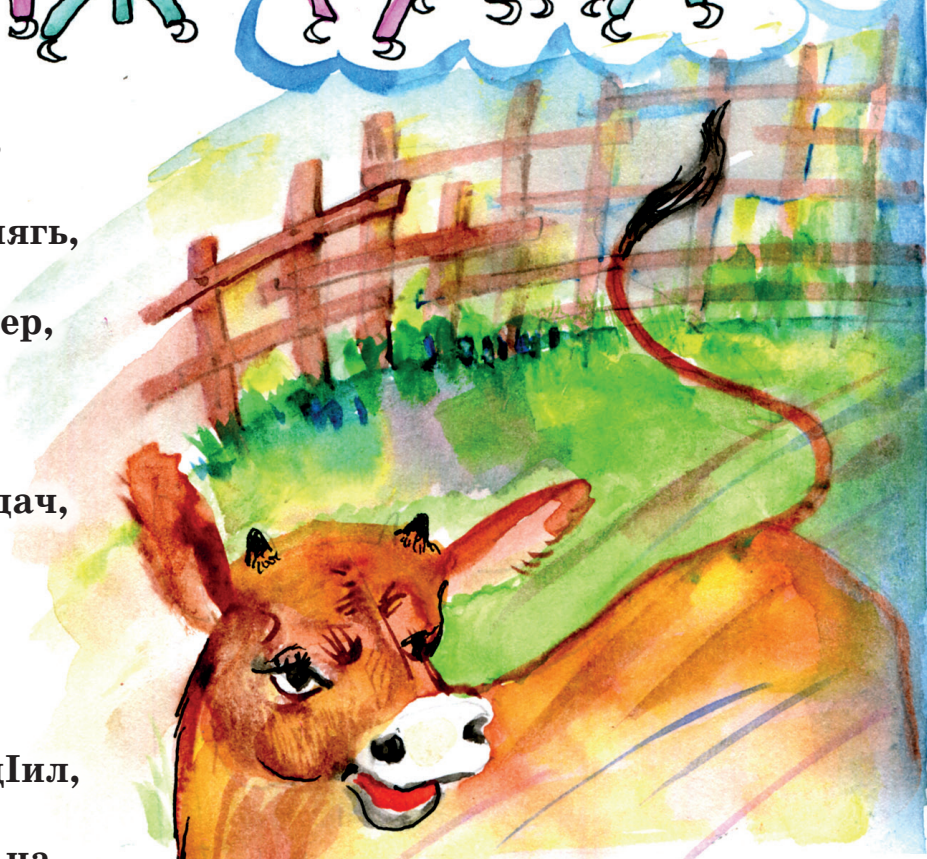

Тичче

НАДИНЖ ДАНА

Ксус, зи хва, ксус бедрягь
 дидедин.
 Вакай верчер хъанва кубягь,
 дидедин.
 Къиле ви гар, кІвачера звер,
 дидедин.
 Вал вирида ийизва хъвер
 дидедин.
 Ваз еб чидач, ваз къеб чидач,
 дидедин.
 Ваз я тариф, я себ чидач,
 дидедин.
 Ина, ана эцягъиз къил,
 Дидедин,
 Надинжвилер хъанва са цІил,
 дидедин.
 Дуьдгъвер алай фуни тІуьна
 Гъвадин.
 Хух ийизва чими тІуна
 Данади.

Экуьнахъ ам мад гъаятдиз
 ЭкъечІна.
 Мад бадеди тІунутІ гана
 Гъвадиз.
 – Баде кІанда!
 Гъарайзава данади.
 Диде, заз куьз баде авач?
 За вучин?
 Заз бадеди тІунутІ гузвач,
 За вучин?
 Баде авач,
 Гъавиляй зун бедрягь я.
 Вун нехирда,
 Зун гъаятда кубягь я.

 Кали мез гуз
 Данадин мег эвягъна.
 Катна дана
 Жагъунда къил эцяна.

Вагиф Рамазанов

Тубурметлу

Дагъустамъ вее

Махачкъалада Карл Марксан кучеда (гилан Акушинскийдин) сепараторный заводдин къаншарда, рекъяй физвай машинриз манийвал тахъурай лагъана, чиликай и патай а патаз экъечІдай рехъ (подземный переход) ахъайнавай сифте йикъар тир. Инсанрин чІехи пай, вердиш тирвал, машинрин виликай катзавай, садкъвед цІийи рекъяй экъечІзавай. Москвадай командировкадиз атанвай са инженер, рекъин агъа патай, сепараторный заводлиз фена кІанзавай. Рекъин къерехда акъвазна, килигна, машинар къери хъайи арада, рекъелай элячІзавай рекъин юкъвал агакъна, акъваз хъана, лап йигиндиз атай «Москвичдай» са жегъил эвичІна, инженердихъ элкъвена: «Для вас, козлов, специально подземный переход построили», – лагъана. Машин рекъе гъатна, а касни, мили хъвер авуна, рекъин а патаз экъечІна. Командировкадай меркездиз хтай инженердивай санал кІвалахзавай юлдашри: «Бес гъихътинбур я дагъустанвияр», – лагъана хабар къуна. «Адетдин инсанар я, са тІимил туънт я, амма гъвечІичІехи чиз вердишарнава. Бес зун лазим тушир чкадилай рекъелай элячІдайла, залай яшдиз гъвечІи сада, машин акъвазарна, зи фамилия къуна, а патаз экъечІдай рехъ къалурнай.

Инженердин фамилия Козлов тир.

Важцу ви пухча

Ум Ашхабадда хъайи кар я. Зи кайваниди шегъердин мектебда урус чѳалан ва литературадин тарсарин муалим яз кѳвалахзавай.

Са сеферда 9-классдин аялриз: «Зи дидекай ва гъадан пещедикай» – темадай сочинение ганай.

Са аялди-руша кхъизва: «Зи диде хъсан дерзичи я, ада гъукуматдин вилик-къилик квайбурун заказар къабулдай. Са сеферда са дамахар гвай паб атана, саламни тагана: «Дерзичи Гюзель вун яни?» – лагъанай».

Дидеди: «Эхъ», жаваб гана.

«И парчадикай заз хъсан са туркмен перем цвана кѳанда, чѳурмир гъа», – лагъанай.

Дидеди къадарар алцумна, «Пуд йикъалай гъазур жеда», – жаваб гана.

Вахт хъайила, атана паб, алукина и патаз а патаз килигна (гъакъван дамахдивди хъанвай): «И юкъвай са тимил гуйтѳуь хъувуна кѳанда», – лагъанай.

Дидеди: «Хъсан ацукънава, мад туйкѳуьр хъувун герек туш», – лагъатлани, паб гъавурда гъатнач. «Ваз за пул гузвайди я, туйкѳуьр хъия», – жаваб гана. Муштери хъфейла дидеди: «Зи кѳвалах заз хъсан чизва, туйкѳуьрдач за ви пухча» – лагъана, гадарнай перем каравутдин кѳаник.

Пуд йикъалай хтай папа перем алукина, гуьзгуьдин вилик элкъвена: «Гила дуьм-дуьз хъана, заз хъсан къазва» – лагъанай.

«Устѳардин кар устѳардиз хъсан чида», – лугъуда лезгийри.

Аялдин жаваб

Зи руша 6-классда келзавай вахт тир. Аялди математи-кадай алатай тарсар тикрар хъвуна: «Пака контроль-ная работа ава лагъана», – мектебдиз фенай.

Хуькведай вахт хъайила, диде рушал вил алаз, гъаятда авай. Рак ахъайна хтай рушаз дидеди: «На вуч къачуна, чан бала», – лагъайла: «Буна зав пул вуганайни къван», – жаваб гана аялди.

«Гъахълу келимаяр аялдин мецел жеда», – лугъуда чи бубайри.

АБУР ЧУЪХВЕРАР Я

Хъсан буй-бухах авай Мегъамед,
ципицІрай ацІай курни вилик
кутуна, нез ацукънавай.

Ада ципицІрин гъар са кул
къачуз, цІирицІар недайди хъиз, сивяй
чІугвазвай. И кІвалахдиз килигзавай
къве аялдин вилер, Мегъамедан гъиле-
рин йигинвилихъ галаз сад хъиз, гагъ и
патаз, гагъ а патаз, физвай.

Эхир сада лагъана:

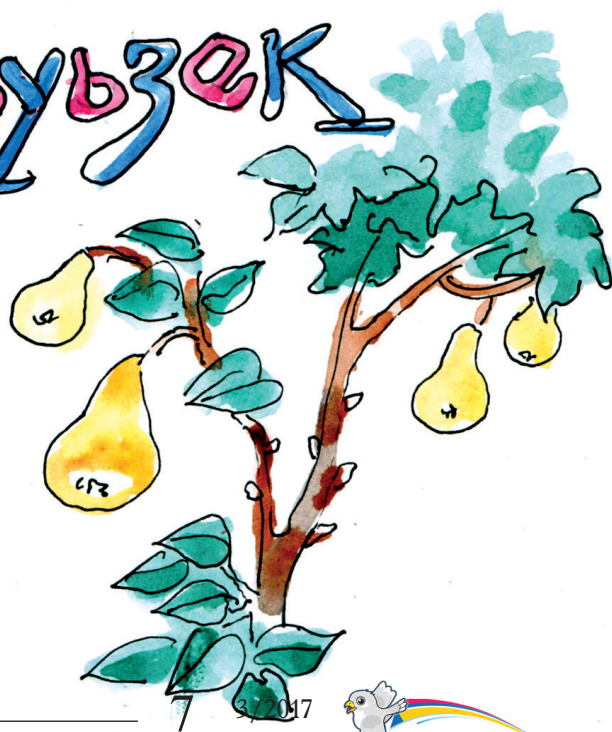
— Мегъамед халу, ципицІар акІ не-
дайди туш, абур са-са твар атІуз сивиз
вегъедайди я.

— Чан балаяр, а куъне лу-
гъузвайбур чуъхверар я, — жа-
ваб гана халуди.

ГЪАХЪ ГВАЙ КЪУЪЗЕК

Куъ дах хъсан кас тир, чан
хва, вун лап ламран хва
хъана хъи», — лагъанай
къуъзуъ халуди, са жаван-
дин эхтилатраз яб гайила.

Къуа дустуникай тываят

Ватандин члехи дяведа Курск шегьер патал фейи къати женгерай, хирер хъанатлани сагъ-саламат са танкунин экипаж – къуд къегъал хва, пуд урусни са лезги, акъатнай.

Абуру вирида гъил-гъилел эцигна кьин къунай: женгинин дустар дяведилай гугъуниз гьиниз акъатайтлани сада-сад риклел хуьда.

Адалай къулухъ гзаф женгера иштиракна, Берлиндал къван фена, дустар гъарниз сад акъатна. Лезги гадади дяведилай гугъуьниз мехъерар авуна, вичин рухвайрал женгинин дустарин урус тлварар эцигна. Муькуь гадайрикайни садахъ туьклевей хзан хъана, пенсиядиз фидалди, клвалахар авуна, Урусатдин юквал са поселокда яшамиш жезвай. Гъа касди дустар вичиз чидай къайдада риклел хуьзвай: гъар нисиниз кафедин атана са салатни къуд рюмка эрекъ заказ гузвай, абур хъвана, дустар риклел хкана, хъфидай. Гъа икI са къадар йисар алатна...

Са юкъуз къуд ваъ, пуд рюмка эрекъ цуз лагъана. Гъелбетда, кафеда клвалахзвайда хабар къуна: «Дядя Коля, вуна адет яз, къуд рюмка хъвадай, бес гила пуд вучиз я?» Адан жаваб ихътинди хъана: «Пуд дустунин гъуьрметдай я, за хъун гадарнава».

Петър Ершов

ТАЙЧА

ЩИВ

Эвел алотай

нулрайра ава

Гагъ къекъвена вирера,
Вацлар тирвал сирнавна,
Бандар тирвал сирнавна.
Ёрш тачагъна, хтана,
Шел-хвалдив хур ацлана...
Дельфинриз садлагъана
Къубудай ван атана.
Ван акъатна туъхвена,
Дельфинар гъанихъ фена.
Абур къведни секиндив
Гъахъна къубуд дериндив.
Ана ёрш киклиз-чухваз
Авай карасдихъ галаз.
«Гъей, шейтанри тухвайбур!
Вуч къалар я кве вгвайбур,
Сагъибрив хъиз гъунаррин?!» –
Гъараярна чапарри.
«Квез вуч ава вуч хъана? –
Дельфинриз икI лагъана
Ёршди. – Гвач зав зарафат,
Ийда за куън барбатI!» –
«Вич аку, кеф ийирди,
Гъарайдайди, кикIирди!
Ваз чидайди кефер я,
КукIун, гъарай-эвер я.
Чидач кIвале ацукъун!..
Герек яни вав рахун, –
Ма пачагъдин ваз фарман,
Адан патав ша, турман».

Дельфинри, чеб тир женжел,
Къуна адан къве спел,
Ялна, хъфиз кIвачин яз,
Ёршдин гъарай кескин я:
«Регъим ая, стхаяр!

Киклиз тур зав – араяр
 Къанва зини карасдин.
 Накъ себна заз кІамашди
 Халкъ алайнал гъич тежер
 Экъуьгъна заз эйбежер...»
 Фена ёршдин кълал яргълал,
 Эхирни ам хъана лал.
 Дельфинри, чеб тир женжел,
 Ялзавай адан спел,
 Ам, са гафни талгъана,
 Пачагъдин патав гъана.
 «Куьвай я вун икІ геж хъун?
 Душмандин хва, гъинвай вун?» –
 Китди гъарай хкажна.
 Ёрш метІерал акъвазна,
 Гъил кълхчу лугъуз ада
 Авуна минет-шазда.
 Китди адаз лугъуда:
 «Аллагъди гъил кълхчуда!
 Ви тІалабдиз яз бедел
 Тамама зи гаф эвел». –
 «Башуьсте! Лагъ ви буйругъ!» –
 Авуна мад ёршди цІугъ.
 «Кълкълвезва вун гъуьлера,
 АватІа гъи пипІера
 Пачагъ-рушан закІал ваз
 Чизва – тушни?» – «Чизва заз!
 Ам жагъуриз жеда фад». –
 «ЯтІа тадиз рекъе гъат!»
 Пачагъдиз юкъ алгъурна,
 Ёршди кълецихъ чукурна,
 Ана авай лукІариз
 Хъана кълцІай гафариз.
 Ругудан, кълал акъудна,
 ТІишер ада алудна.
 И крарна, викІегъдиз
 Хкадарна фад гъуьлуьз.

Атана хъиз лап кІаниз,
 Жагъурна сандух тадиз —
 Виш пут авай виче пар,
 «Туш им ялун регъят кар», —
 Лугъуз, вири гъуьлерин
 Хабар гана сельдериз.
 КІан жеда и сельдериз
 Сандух ялиз винериз,
 ТІатІуз ара, тІатІуз гагъ
 Къвезвай ванер «угъ!» ва «агъ!»
 Амма гъарай ийир къван
 АтІана абрун аман.
 Я виликди, я къулухъ
 Чар юзанац и сандух.
 «Сельдер, къадач эрекъ квез!
 Са къамчи я герек квез!» —
 Ёршди кІевиз эзберна,
 Осётрийриз эверна.
 Атай къизил-балугъри,
 Рехъ тагана шулугъриз,
 ЗакІал авай и сандух
 Ялна, тийиз «агъни» «угъ».
 «Гила, хваяр къучагъ тир,
 Твах и сандух пачагъдиз,
 Къубуд кІане за жуваз
 Акъадарда ял са къас,
 Хъанва ахвар захъ агалт,
 Вилер жезва зи акъал...»
 Пачагъдин патав рекъе
 Гъатна балугърин къифле.
 Ёрш къубудиз хъфена
 (Ам дельфинри дехънена
 Акъудайди тир анай,
 Адан къве спел къуна).
 Карасдихъ галаз вичин
 Къал давамун я мумкин.
 Гила, туна ам анал,
 Хкъвен къван чун Иванал.

П А Ч А Г Ъ Д И Н П У Д Х В А
(М А Х)

Хъана къван, хъанач къван са пачагъ. И пачагъдихъни жеда пуд хва. Вахтар фена вич къуъзуъ хъайила, и пачагъди, вичин рухвайриз вичин патав эверна, лугъуда:

– Рухваяр! Дуънья гегъенш я, рекъер къалин я, пачалугъарни гзаф. Алад, дуъньядал чарх ягъ, маса пачалугърин агъалияр гъикІ яшамиш жезватІа килиг, уъмуърдин тежриба чира. А рехъ регъятди жедач, квел лугъуз тежер къван четинвилерни, зурба хаталу вилерни гъалтун мумкин я. Къаст кІевиз къуртІа, куън акъуллу хъана хкведа. Де, гъат рекъе, квез хъсан рехъ хъурай.

Алукъда пакадин югъ. Пуд хвани шалам-дулах яна, рекъе гъатиз гъазур жеда. Пачагъди абуруз гъардаз са шивни гуда. Гъатда ибур рекъе.

Югъ няналди ибур рекъе жеда. Фида ибур, фида, фида, эхирни пуд лагъай юкъуз ибур са тама гъатда. МичІи тама. Аквада ибуруз, рекъин къерехда са булахава. Ацукъда ибур и булахдал. Акъудда чантайрай фу, неда ва ахпа ибуруз ял ягъиз кІан жеда. ГъвечІи стха килигда инихъ-анихъ, ада чІехи стхайриз лугъуда:

– Инал куън ксумир, стхаяр! Ша чун и тамай экъечІин, са масанал ксун.

ЧІехи стхайри адаз яб гузвани?

Гудач яб. Гъа ярх хъанвай чкайрал,
хурхур ацалтна ксуда члехибур.
Гъвечлидан вил ахвариз фидач. Са
арадилай гъатда тама вансес. Яб гуда
гъвечли стхади. Им вуч хъурай? Им
гъайван яни? Им инсан яни? Им я
гъайван туш, я инсан туш.

Бирдан абурун винелай, на-
лугъуди, цава цайлапанар яна.
Гъахътин ванер акъатна. Чир жеда
гъвечлидаз: аджагъан къвезва!
Гъарайда стхайриз, гъарайда,
гъарайда, стхаяр ахварай аватдач!
Хурхурзава стхайри.

Агатзава аждагъан. Ялавар
акъатзава идан сивяй. Къаз
вичин тапасдивди, тарар
пунай акъудиз, гадарзава
ида. Вич лугъумир, идаз инал
ксанвай инсанрин ни атана.

Гъвечли стхади члехи стхаяр
къутармишун патал тадиз са
аюх авуна, аюхдин къене
къве гапур туна. Ам ахварай
аватзамачир стхайрилай анихъ
эцигна. Аждагъанди, къуй эвел
гъам тлуърай!

Са шумуд тар мадни ду-
вулрай акъудна, гадарна,
аждагъан стхайрив агат-
на, эвелни-эвел ада а

патал эцигнавай аюх къуна, тумунивди, ам вичин сивиз вегъена. Ахпа ам тарал алчуд хъана. Адаз, аквадай гьаларай, вичи туйкъуьмай иландин кIарабар хаз кIан хъана. Амма бирдан адай ахътин са гьарай акъатда хъи, зурба тарар къве патяхъ ярх хъана. Стхаярни ахварай аватна! Абур къудгъун хъана, кIвачел къарагъна.

— Вагъ! Чун ксанвай къван! — лагъана абур. — Чаз ахварар аквазвай!

Аквада ибуруз, аждагъан, сивяй иви авахъиз, рекъизва. Адан беден буш жезва.

ГъвечIи стхади абуроз вичи аждагъандиз вучнатIа суьгъбетда, ва чIехи стхайри чеб къутармишунай гъвечIи стхадиз чухсагъул лугъуда.

— Жедай кIвалахар я, — лугъуда гъвечIи стхади абуроз. — Мад акI ксумир.

Фу-затI тIуьна, пачагъдин рухвайри чпин рехъ давамарда. Мадни са шумуд юкъуз ибур рекъе жеда. Эхирни садра ибур са дерада акъвазуниз мажбур жеда.

— Ва-а! Инал инсанар къенва! Яраб ибур ни къенватIа? — лугъуда чIехи стхайри.

— Куьне квез кIандайвал ая, — лугъуда гъвечIи стхади. — За и суза ийизвай касдиз куьмекда.

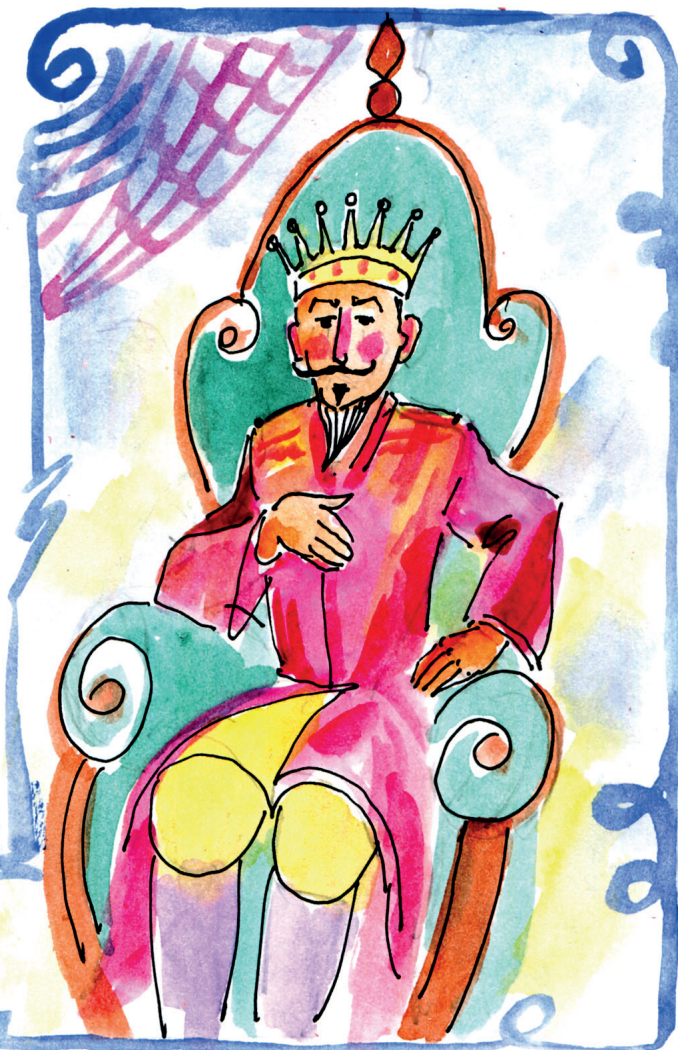
Гъвечли стха инал туна, члехибур кьулухъ элкъведа. Гъайванар! Чеб аждагъандив нез тун тавур стха тек туна!

Гъвечли стхади лагъайтла, суза ийизвай кас вичин къужахда кьуна, векъел акъудда. Къаткурда. Адан хирер чуъхуъда. Адан хирерал дарман векъер эцигде.

Пака и кас вич вичел хкведа. Гъвечли стхади ам вичин балкландал акъадарда.

— Лагъ, я буба, вун за гъиниз хутахин?

Хер хъанвай касди лугъуда. Гъвечли стхадини гъа лагъай патахъди хутахда. Са кьве йикъалай агакъда абур иер са шегъердив. И шегъердин агъалияр ярх жеда

адан вилик. Вич лугуъмир, и кас и шегъердин пачагъ я кван! Вичин къучийрикай са шумуд кьегъал касни галаз аждагъан рекъиз фенвайди тир.

Пуд руш аваз жеда и пачагъдиз, пудни гуъзелар! Гъвечли вах гъетре хъиз, нур гудайди жеда!

— Я баркалла жегъил, — лугъуда пачагъди. — Вун хъаначиртла, зун рекъидай. Ви кьегъалвилиз килигна, за ваз зи гъвечли рушни зи пачагълугъдин са пай гузва! Вуна вуч лугъуда?

— Заз пачагълугъдин са пай герек туш, — лугъуда гъвечли стхади. — Амма ви езне жез, зун гъазур я.

Мехъерда пачагъди. Пуд юкъузни пуд йифиз зуърне-далдам яда!

Ахпа гъвечли стхади, пачагъдиз вич нин гада ятла лугъуда.

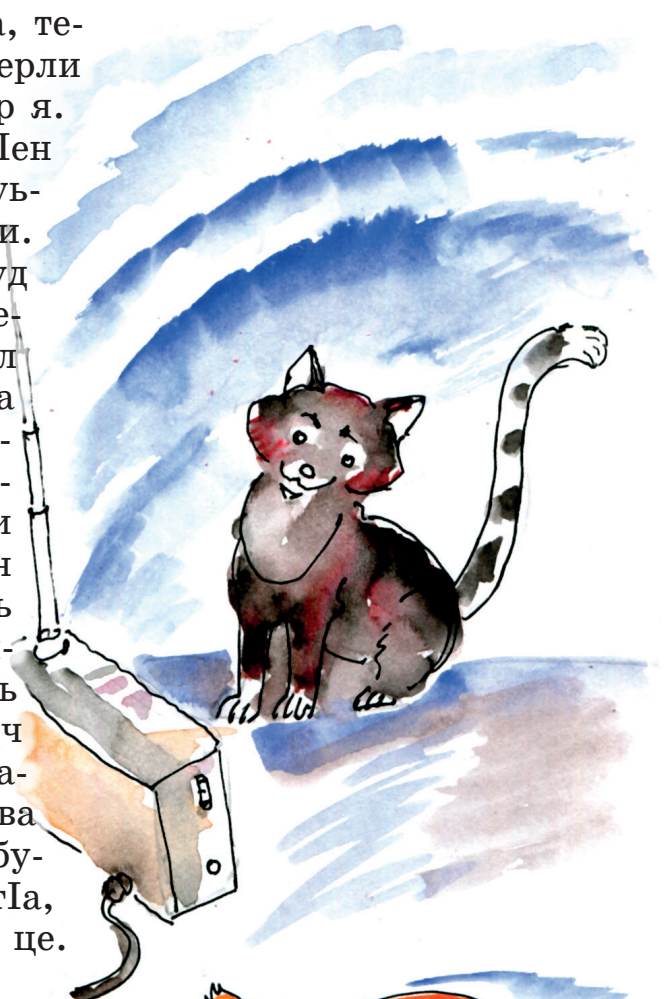
Вичин свасни галаз вичин бубадин кваллиз хкведа.

Квез чидани?

ШЕХЪ ТИЙИДАЙ КАЦЕР

Зоологри инанмишлудаказ лугъузва, тестикъарзава ихътин са кар: кацер ерли шехъдач. Шехъ тийидай гъайванир я. Гъатайтлани! Анжах Мурмур кац къетлен кац я. Абурукай туш. ГъикI, лугъуда куъне? Ам гъина ава ахътинди? Шехъдайди. Яб акала: Алай вахтунда Мурмуран къуд йис я. Ам Антуанетта-Магдалина де-Совиньонан кIвале Вити-Леву островдал яшамиш жезва. Дуъз лагъайтIа, ам паратимил дуъшуъшра шехъда, вични магнитофондай М.Ровела кхъенвай «Цыганка» макъам ягъайла. И береда гъайванди гъич «мяв» къванни ийидач. ГъакI адан вилерилай накъварин куълуъ-куълуъ стIалар авахъда. Макъам акъалтI хъанмаз, накъвар гъасятда акъвазда. Муъкуъ макъаамар кIамай къван ягъ, ада гъич япалайни ийидач. И кардиз гъелелиг баянни жагъанвач. Са бязи алимри лугъузвахъи, бес ам къил чIур хъанвай кац я. Абурухъ яб акалмир. Шехъдай кац акуртIа, адаз, винелай чIем алтадна, са къас фу це. Язух я гъайвандин.

АКЪУЛЛУ ГЪАЙВАНАР

Гиндистандин са къадар алимрин фикирдалди, гъайванриз къил рагъэкъечIдай патахъ элкъуърна ксуз кIан хъун дуъшуъшдин кар туш. Абуру тестикъакрзава, бес чилин микънатIисди ахвариз еке таъсирзава. Месела, эгер инсан къил РагъэкъечIдай патахъ элкъуърна ксанватIа, адан ахвар параширинди ва кIевиди жеда. Виридалайни пискар къил Кефер патахъ элкъуърна ксун я. Акас пакадин юкъуз, вич вичикай куъцIенваз, гъиляй са карни текъвез амукъда. Куъне вучавун лазим я? Ксуз кIанзавани? Къачу компас. Чира Къибле гъина ава — Кефер гъина. Вассалам. Квез ширин ахварар атурай!

Чичлекдин АЛАМАТАР

Юкьван виш йисара чичлек гзаф багъа, кьит майва тир. Ада вири азарин вилик пад къазвайди яз гьисабзавай. Гъа и карди адан кьиметлувални хкажнавай.

1250-йисуз французри сарацинвийривай есирда кьур чпин аскерар гьар сад муьжуьд кьил чичлекдихъ вахчунай.

Дегъаманада чичлекдин кьил астрономия чирдай са алат тир. Муаллимди чичлекдин кьил кьве патал атлудай ва атлай патай са са кьат акъудиз, ученикрз къалуриз, лугъудай: ингъе гъа ибуруз ухшар кьатарин чи чилни элкьуьрна кьунва.

Малдин кѣилих

Холкѣдин журун гѣикая

Фад хѣйи кар я, революция жедалди, гѣадалайни вилик. Чи хуѣруѣнви Эмиргѣемзеди, Кѣасумкуѣрелай хтанваз, балкѣан жугѣундин руѣкуѣндал кутѣунна. Вич кимел фена.

Са чѣавуз са хуѣруѣнвиди Эмиргѣемзедиз лагѣана:

– Тха, ви балкѣан кѣачагѣри тухвана!

– Тухурай, – жаваб гана Эмиргѣемзеди сабурдивди.

– Зиди зарафат туш, балкѣан, дугѣридинни, гѣваз катнава, – тикрарна хуѣруѣнвиди.

– Тухурай, яда, тухурай! – хѣел атана Эмиргѣемзедиз.

Кимел ацукѣнавайбур сад-садаз килигна, абуру кѣилер галтадна.

– Вучиз тухурай, я чан тха? Ам ваз герек амачни? – мягѣтел хѣана хабар гайиди.

– Заз, чан хуѣруѣнви, жуван малдин кѣилих хѣсандиз чида, гѣавилѣй зун секинни я, ваз ала-мат жемир. Ам вич-вичиз гѣа инал хуѣкведа.

Кимел алайбур мадни сад-садаз килигна ва абур Эмиргѣемзедин гѣавурда акѣундач. Абурун виридан вилера са суал авай: «Кѣачагѣди тухвай мал гѣикѣ хуѣкведайди я, эгер вуна адан кѣайгѣу ийизвачѣа?»

Абур гѣа и суалдин фикирдик кѣвай чѣавуз тапа-тапдин сесер акѣатна ва виридаз акуна хѣи, Эмиргѣемзедин балкѣан, чархада аваз, дуѣм-дуѣз кимел хуѣквезва.

– Я хуѣруѣнви, им гѣикѣ хѣйи кар я? Вун инал секиндиз ацукѣна, балкѣанди вичин кѣисмет вичи гѣялзава! – суални гана, мягѣтел-

вални кѣалурна кѣунши хуѣрай иниз атанвай са мугѣманди.

– За кѣез лагѣаначирни зи малдин кѣилих заз чизвайди? – уѣзу-ѣагѣдиз жаваб гана Эмиргѣемзеди. – И балкѣанди вич гѣваз катиз кѣанзавай кѣачагѣ, чамарда авай чѣавуз, садлагѣана акѣвазна, кѣилелай гадарна. Я кѣенва ам, я туш рекѣидай кѣван тадияр ганва.

Гѣакѣ хѣунни авунай. Кѣванерал алуѣкай кѣачагѣди чан ганай. Гѣа икѣ хуѣруѣз ам вуж ва гѣинай яѣлани чир хѣанай. Вичин малдин кѣилих хѣсандиз чизвай иеси гѣавилѣй акѣван секин тир кѣван.

РАЖАБ ТАГЪИРБЕКОВ

Сад садан гуьгуьналлаз кьерехъди гьерекатзавай гуьлуьн лепейри кьуд патаз нефес члугвазвай хьтин ванер чкIурзава. Цавал циф алай, гьалчIнавай, атIугъай югъ я.

Гуьлуьн патав са кIвал гва. Ана са кьужани къари яшамиш жезва. Абурухъ МутIагъир лугъудай са хтулни ава.

КIвалин кIвалахар куьтягъна, къари пенжердив куьсруьдал ацукънава. Хтулни агатна хьиз патав акъвазнава. Абур кьведни пенжердай сефилдаказ, пехъи жанавурди хьиз къув язавай гуьлуьз килигзава.

Ахварикай кватайди хьиз, гъамлу хиялрикай хкатай къариди кьужадихъ элкъвена лагъана: – Я къужа, югъ физва. Гъикъван чна хешил неда? Хтулдин рикIни адакай янава. Нянин хуьрек гъазурдай вахтни жезва. Пагъ, за абурукай квез ахьтин тIеамлу шурпа ийидай хьи!.. Мад за вуч лугъун – лап гъа тупIариз мез гудай хьтин!..

Яб гана кьужади къаридиз. Дуьз лагъайтIа, ам вични балугърин шурпадихъ цIигел тир. Балугъдин тIеам такуна хейлин вахтар тир. Къурук квай хукунилай чилни къачуна, гуьлел физ гъазур хъана къужа.

– Я къужа, МутIагъирни твах жувахъ галаз. Гуьлел рикIни алахъда адан, ваз куьмекни жеда, – лагъана къариди.

– Атурай ман, – сабурлувилелди жаваб гана кѳужади. Кѳерел ага-кѳайла, инихъ-анихъ килигна кѳужа. Ахъайна чил, дуъзарна, гадарна гѳуълуъз. Акѳвазна гуъзле-мишиз. Са арадилаъ кѳужади чил акѳудда. Цегърегъ-вегърегъдин

ван кѳилеллаз акѳудзавай чилинай абуруз гѳатайди цацар алай симе-рин кѳатлар, буш кѳватлар, мазут-дай кѳацларнай тахтайрин кѳусар ва жуърба-жуър зир-зибил хъана. Хъелни акатна адак. Элкъвена хъфизни клан хъана адаз. Ваъ, – лагъана вичи вичикди кѳужади. – Белки зи кѳисмет маса чкадал ала жеди, масанлай гѳатда жеди...

– Буба, чѳехи буба, ша чна чил авни кѳванер алай чкадилаъ гадарин. Балугъчийр гѳамиша гѳанал клватлар жеда.

– Хъурай ман, чан хва. Гѳа ваз кландайвал ийида, – рази хъана кѳужа.

Фена, гѳа хтулди лагъайвал, гѳа кѳванер алай чкадилаъ гадарда абуру чил. Са арадилаъ акѳудда абуру чил. Чилина кѳизилдин ран-гунин са гѳвечлар балугъ гѳатнава. Ам акурла, Мутларгѳираз гѳаф шад хъана. Ам акѳван гуърчегди тир хъи, Мутларгѳира адалай вилер алуд-завачир. Кѳужади, лагъайлар, адан язух чѳугвазвай. Хутулдин сивяй гѳаф акѳатдалди, – яшамеш хъухъ, азад балугъ, – лагъана, чѳехи бубади ахъай хъууна ам гѳуълуъз. Гада-диз гѳаф гѳайиф атана.

Мад сеферда гадар хъууна кѳужади чил. Акѳвазна геждалди вил алаз. Кѳалияндай са шумуд сефер-да гумарни акѳудна. Марфадин стларни акатиз башламишна. Акѳудна кѳужади чил. И сефердани кѳужадин кефи чѳур хъана. Чилина мад гѳа кѳизилдин балугъ авай. Чара хъанач, акѳудна балугъ вичин капан юкъвал эцигна. Инихъай килигна кѳужа адаз, анихъай килигна, кѳил галтадна хъиз мад гѳуълуъз ахъай хъийиз клан хъана.

МутӀагъиран шадвилин и кьил а кьил авачир. Балугъдин гуьрчегвили ам гьейранарнавай. Адаз чӀехи бубадиз са вуч ятӀани лугъуз кӀанзавай. Амма и арада балугъди лап гъа шел къведай саягъда тӀалабна:

– Играми къужа, тӀач хьиз рагъул, зегъерлу затӀар квай и гъуьлуьн це зи вилер буьркъуь жезва. Зир-зибилдихъ, цацар алай симерихъни, консервийрин кьватийрихъни шуьшедин кӀусарихъ галукъзавай зи къвалар хирер хъана ктӀизва, мазутдин ва нафтӀадин ялди зун гьелекзава. Аман, дад-бидад вакай са чара, са дава, регъимлу кас. Минет я ваз, мад зун аниз ахъай хъийимир. И чиркин, зегъерлу це жедалди, заз ви къаридин чанахда хъун хъсан я. Хутаха зун кӀвализ. За куь рикӀ аладарда. Закай квез зиян жедач.

– Язух я балугъдин. Ша чна ам кӀвализ хутахин, – лагъана чӀехи бубадиз МутӀагъира. – Гъуьлуьз ахъай хъувуртӀа, ам ана рекьида. Чаз Аллагъдин патай еке гунагъ жеда. Зун гелкъведа адахъ, ада чи уьмуьр гуьрчегарда. ЧӀехи дидедизни шад жеда. За ам чи кӀвалин патав гвай гъвечӀи гъавизда хуьда.

Къил галтадна къужади. Адазни гзаф язух атанвай и гуьрчег куьмексуз балугъдин. Ваз кӀандайвал хъурай лагъана, къужани гада балугъни гваз кӀвализ рекъе гъатна. Къариди мад сефер хешил гъазуриз къулал къажгъан эцигна.

Лугъуда хьи, гъа йикъалай МутӀагъир балугъар туьретмишунал машгъул хъана. Адан тӀвар тӀебиатдал рикӀ алайбурун арада машгъур хъана, адакай тӀебиатдин рекъай чӀехи алим хъана лугъуда.

Хийирлу кваллахар

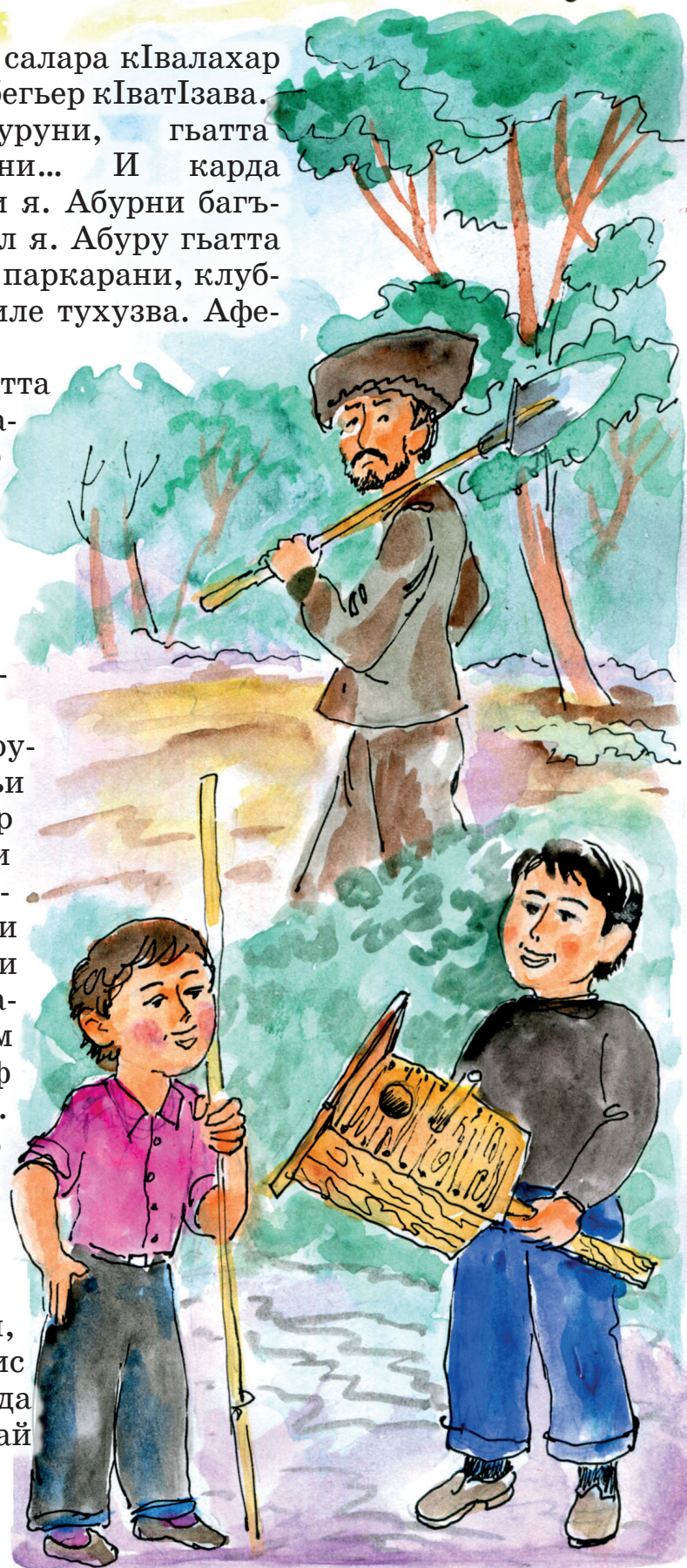
Тад алукънава. Багъларани салара кваллахар къизгъин хъанва. Вирида бегъер кватъзава. Чехибуруни, гъвечлибуруни, гъатта къужайрини, къарийрини... И карда школьникрин куъмекни члехиди я. Абурни багълара, салара зегъметдал машгъул я. Абуру гъатта куъчейрин къерехрани, хуъруън паркарани, клубдин гъаятрани чпин кваллах къиле тухузва. Аферин чпиз!

Гатфарихъ школьникри гъатта цийи тамарни кутуна. Къушаризни гзаф къадар цийи квалер туьклуърна. «Ша, чан къушар, ишлемиша квез и чи гъилери раснавай иер квалер! Ибур квез мубарак хъуй! Къвехъ цийи квалера хъсан ва ислягъ яшайиш хъурай!» – лагъана зегъметдал рикI алай аялри.

Къушарини шад хъана, абуруни аялрал виридал чпин гъакъи агакъарзава: тама, багъда, гъар са тарце жедай зиянкар пепени шепе, квак абуру къирмишнава. Таму-тара чаз виридаз михъи гъава гузвачни бес! Таму михъи цин девлетар хуъзва, чаз булахар, кларасни тахта гузва. Там тлебиатдин члехи пай я. Ана гзаф къадар гъайванар яшамеш жезва. Абурни бес чибур тушни? Абур галачиз чаз чи уьмуър ширин жедани? Абур чахъ тахъун им чи бедендихъ са пай тахъун лагъай члал тушни?

Куърелди, чи школьникри, зегъметдал рикI алай халис картари, гатун къизгъин вахтунда герек тир квлахрик чпин еке пай кутазва.

Маншаллагъ чпиз!

КЪУГЪУН

Бармакдик цил

Тадаяр, кІвачеркучудна, суфрадихъ ацукъдай тегърда чин-чиниз яна, гамунал ацукъда. Гърда вичин вилик, чин винел авуна, кылел алай затІ (бармак, шапка) эцигда. Гадайрикай сад – чІехиди хкудда.

ЧІехида виридаз аквадайвал гъиле цил къачуда ва цил авай гъил яваш-яваш вири бармакрин кІаникай тухуда. Бармакрикай садан кІаник цил кутада. Ахпа чІехида гадайрикай садавай жузада: «Ваз чиз цил гъи бармакдин кІаник ква?» гадади жаваб гуда. Эгер ада вичин кІаник цил квай бармак дуъз къатІунайта, гъа и суал къвед лагъай иштиракчидиз гуда. Жаваб чІуруди хъайитІа, къугъун акъвазарда ва тапан жавабдин иесидиз чІехида зарафатдин тапшуругъ-ар гуда: месела, са мани лугъун, къуъл авун, кІекре, цІегъре хъиз гъарагъун эмирда. Тапшуругъ тамамарайдалай гуъгъуъниз къугъун давам хъжеда.

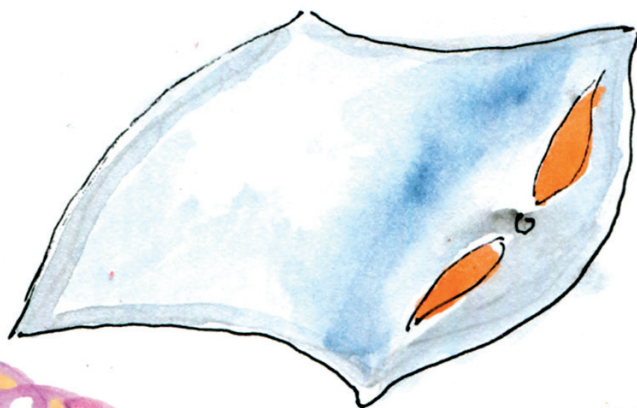

Имуча-муча!

Са кьепина кьвехверар
Хам клеви я, хахам я.
Кьве вахаз са кьулан тар,
Кьулан тарни дарман я.
Емиш я хуш виридаз,
Чида гьвечи-члехидаз.

Ахвар хуьдай яргъанни мес,
Абурун велед вуж хьурай бес?

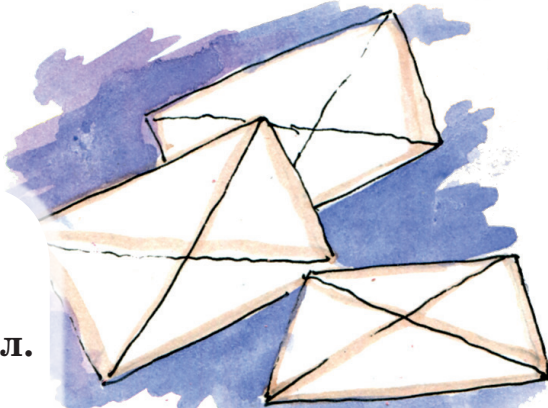

Чарчин перем, хулар пара,
Келимайрин я вич хара.
Рахан тийиз суьгьбетда,
Саймишайдаз гьуьрметда.

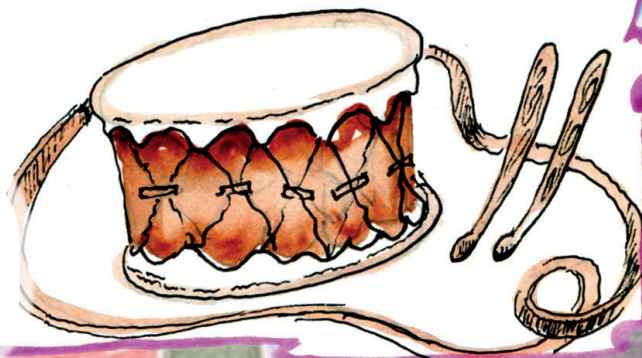
* * *

Яргъал рекъер, мензилар атГуда,
Гъардан тІварни муьгъуьр ала далудал.
Суьруьдик ква, герек авач алафар,
Гъарда хушдиз къабулда: «Ша, илифа!»

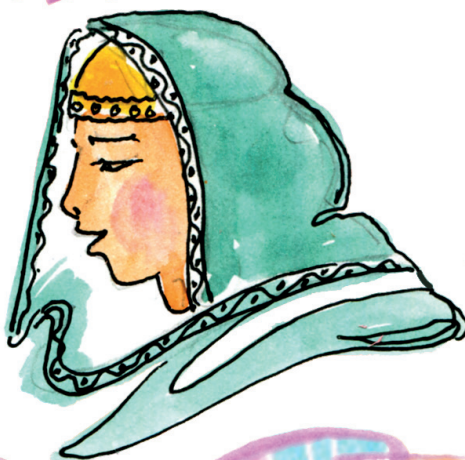
* * *

Къилелай кІар илигайла шад жеда,
Хуьре-кІвале мел-мехъерин ад жеда.

* * *

Ам бедел я бахтуни
Ацукъайла тахтуна,
КІвалин пипІе рагъ жеда
Бахтлу хъуькъвел нагъв жеда.

* * *

Сад хъфейла муькуьди къвез,
Чарх ягъиз дуйнъядал элкъвез,
Сад лацу вах, сад чІулав вах,
Къалурзава чаз чІавни вахт.

Соколёнок

ISSN№0206-7978

Кард

3/2017

май – июнь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Министерство печати и информации РД.

Регистрационный номер
ПИ №ТУ05-00348 от 01.12.2016г. вы-
данный управлением Роскомнадзора по
Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталибов
Оформление обложки З. Даганов

Дата выхода в свет 27.06.2017г.
Тираж 734экз.
Заказ №73

Типография: ООО «Издательство «Феникс
пресс».

Адрес типографии: 367018, РД
г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколенок» и
«Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:
litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год – 63338,
на полугодие – 73906.

Цена свободная